

**Overleveringsmateriale
vedrørende**

GUDENÅPLANEN

Godkendt af Gudenåkomitéen 31. oktober 2025

Forord

Det er med en stor ansvarsfølelse, at Gudenåkomitéen nu overdrager det videre arbejde med Gudenåplanen til den kommende komité. Funktionsperioden 2022-2025 har været en fælles rejse for komitéens medlemmer, hvor vi gennem fire år har fundet et stærkt fællesskab på tværs af kommunegrænser og politiske skel. Sammen har vi skabt et konstruktivt rum for dialog og refleksion – en præstation, vi med rette kan være stolte af.

Vores politiske arbejde har manifesteret sig i et fælles ønske om at udvikle Gudenåplanen, et ønske der har fået bred opbakning i alle otte medlemskommuner. Selvom planen endnu ikke er færdiggjort, står dens vision og strategiske indsatsområder allerede som et solidt fælles fundament for komitéens arbejde.

Med Gudenåplanen insisterer vi på at anlægge et helhedsorienteret perspektiv og på at være modige i vores tilgang. Vi er bevidste om, at de udfordringer, vi står overfor, ikke kan løses med de samme værktøjer, der har skabt dem. Derfor skal Gudenåplanen arbejde målrettet med nye muligheder og synergier for at skabe bæredygtige løsninger.

I dette dokument præsenterer vi de væsentligste elementer af arbejdet og en status på, hvor langt vi er kommet med planen. Dette dokument fungerer således som en stafet – en overlevering af arbejdet med Gudenåplanen – som vi håber, den kommende Gudenåkomité vil tage godt imod og føre videre med samme engagement og vision.

På vegne af Gudenåkomitéen

Formand Rune Kristensen

Hvorfor en Gudenåplan?

Gudenåkomitéen har altid haft og vil altid have, fokus på aktiviteter knyttet til Gudenåens vandsystem. Samtidig forandrer verden sig omkring os, og det er ingens næse gået forbi, at vi befinder os midt i en klima- og biodiversitetskrisen. Derfor har komiteen i højere grad rettet blikket mod natur- og miljødagsordenen, som vores vedtægter også rummer mulighed for.

Gudenåen er et levende element i landskabet. Gudenåen er en livsnerve og en motor for biodiversitet. Men naturen er under pres. Tabet af biodiversitet reducerer modstandsdygtigheden i Gudenåsystemet, der samtidig påvirkes af klimaforandringerne. De øgede vandmængder giver anledning til konflikter. Konflikter som ikke kan løses med simple greb, men som kalder på et revideret syn på vandets plads i landskabet. Derfor har vi i komitéen født ideen om Gudenåplanen. En strategisk handleplan, der skal implementere vores fælles vision om en levende og mangfoldig ådal og Randers Fjord.

Med en udfoldelse af Gudenåplanen i medlemskommunerne har vi en enestående mulighed for sammen at sætte et højt ambitionsniveau for naturen i og omkring Gudenåen og Randers Fjord. Det arbejde vil ikke alene styrke biodiversiteten og øge klimarobustheden, men også sikre værdifulde oplevelser og sundhedsmæssige fordele for mennesker, der bor i eller besøger området. Arbejdet formidles på gudenåplanen.dk

Fremtiden byder på mere vand. Ifølge Gudenåkomitéen er det nødvendigt at skabe plads til vandet i landskabet og håndtere de stigende vandmængder gennem naturbaserede løsninger.

Retning, ambition og mål for fremtiden

Gudenåplanen skal være en strategisk handleplan for Gudenådalen og Randers Fjord. En samlende ramme for projekter og initiativer i den udpegede geografi på omkring 44.000 hektar. Gudenåsystemet rummer mange herligheder og kvaliteter. Det skal vi have meget mere af. Men hvad skal vi have mere af, hvordan får vi det, og hvor skal vi have det? Vi har ikke svar på alle vores spørgsmål endnu, men vi har taget hul på processen med en klar overbevisning om, at vi er på rette vej. Komitéen har arbejdet med en vision for planen og fire strategiske indsatsområder. Hvert indsatsområde er udvidet med en retning i form af delmål. Figuren på side 6 samler vision, strategiske indsatsområder og mål på det overordnede niveau. Derudover har vi arbejdet med seks principper. Principperne skal sætte retning og formidle de værdier, der ligger til grund for beslutninger og prioriteringer i det videre arbejde.

Vores fælles principper—det der guider os i vores beslutninger

Én plan -én geografi

Vi arbejder på tværs af kommunegrænser.

Lokalt forankret – stærkt fortalt

Vi skaber stedbundne løsninger, der spejler områdets særlige karakter og fortæller en fælles fremtidsvision.

Sammenhængende natur

Vi skaber store sammenhængende naturområder, der understøtter biodiversitet, adgang og oplevelser i naturen.

Vandet som *driver*

Nar vi passer på naturen, passer den på os. Vandets bevægelser –og behov – sætter rammen for naturbaseret klimatilpasning som fremtidens løsninger.

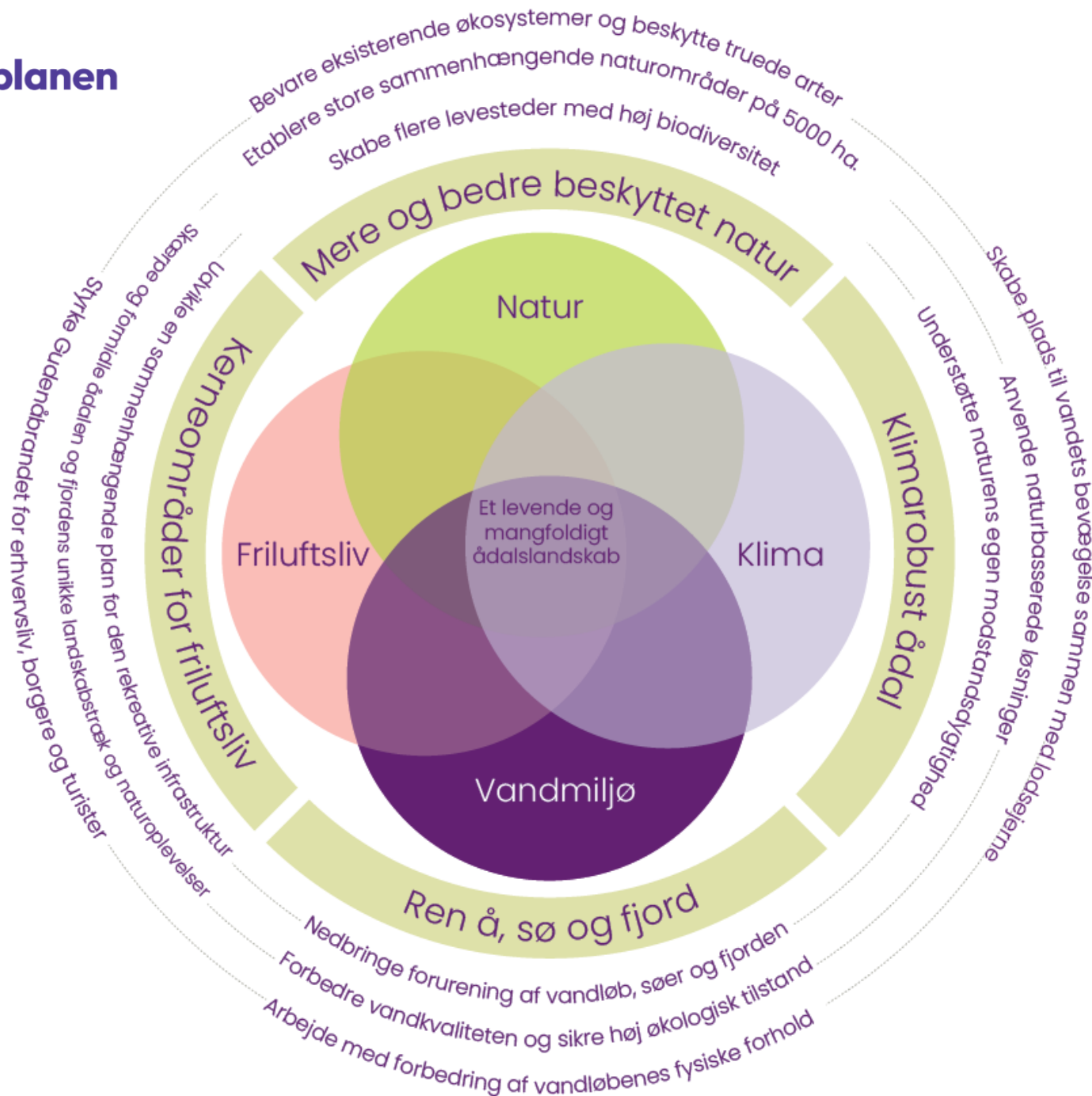
Landskab for liv og livskvalitet

Området skal understøtte både naturens mangfoldighed og menneskers trivsel, sundhed og rekreation.

Langsigtet og ansvarligt

Vi tænker i robuste løsninger og helheder, der holder –og gavner – i generationer frem.

Visualiseringer og billeder til inspiration og dialog

Komiteen har arbejdet med visualiseringer i forsøget på at starte opbygningen af et nyt narrativ om fremtidens Gudenådal. Den proces er der kommet tre nye illustrationer ud af: Den forgrenede å, Flodskoven og Skovbækken. De præsenteres på de følgende sider, akkompagneret andre visualiseringer fra Gudenåplanens geografi samt billeder fra ind og udland. Brugen af visualiseringer kan både være svær og meget effektiv på samme tid.

De tre nye visualiseringer er udarbejdet på et konceptuelt plan. Det vil sige at de *ikke* afbilder konkrete lokaliteter, eller skal ses som et slutresultat af Gudenåplanens implementering. De repræsenterer et forsøg på at skubbe til nogle tanker om hvilke virkemidler, vi skal have i spil for at nå vores vision og hvordan de virkemidler manifesterer sig i landskabet.

Komiteens sigte med illustrationerne er, at de skal være dialogskabende og bane vejen for stærke fortællinger. Visualiseringerne kan udgøre et fundament for en samtale om hvordan vi sammen arbejder med et landskab i forandring, og være med til at vi får et fælles sprog om det vi skal i gang med. Illustrationerne er udarbejdet af SLA arkitekter ud fra en række input fra komiteen.

Gudenåen ved Bredsten Bro set fra luften.

Foto: Lars Nygaard

Den forgrenede å

Fremtidens å forgrener sig i ådalens landskab. Åen er nu en bred og klimasikret flodseng. Naturens dynamikker er geninviteret og skaber levesteder for en mangfoldighed af arter og giver et fantastisk udgangspunkt for eventyr til lands og til vands. Ådalens holdes lysåben af de græssende dyr og ådalens skrænter rejser sig med skovdække over tid. Dyrene, almindelige som sjældne kvitterer med deres tilstedeværelse. Det nye naturrum skaber plads til mennesket. Fiskeren kan fange store flotte fisk, og gående oplever livet i vandet helt tæt på mens de går på flydepontonsboards. Robådens årer rammer vandfladen mens sensommersolen skinner og giver lys og varme. Havde vi besøgt ådalen i en efterårsstorm havde vildskaben taget over og klimarobustheden for alvor trådt til.

Ådale fra Estland, som på billedet her, indeholder en vildskab, vi ikke ser i Danmark. Det skyldes at ådalene ikke i samme grad over tid har været udnyttet til land og skovbrug. De geologiske forskelle til trods, er der inspiration at hente fra forvaltningen af økosystemerne. Foto: Søren Brandt.

Gudenåplanen skal lægge geografi til indsatser, der bidrager til at løse de udfordringer vi oplever i systemet og i samfundet generelt. Gudenåkomiteen ønsker at arbejde for en genoprettet ådal, som bidrager til at dyr og planter spreder sig i landskabet. Samtidig fungerer ådalen som et klimasikringselement, der opsamler vand ved skybrud og andre hændelser. Plads til høj naturkvalitet sikrer ådalens robusthed.

For at opnå de effekter, skal fremtidens ådal rumme muligheden for at naturen udfolder sig mere frit. Åen skal slynge sig gennem ådalen med kurver, så der er både langsomt strømmende partier og områder med hurtig strøm. Vandet skal være rent, klart og iltrigt, og tilbyde et attraktivt levested for fisk, smådyr og vandplanter. Bredde enge og moser langs åen oversvømmes helt naturligt ved høj vandstand. Skove og kratstruktur på ådalens skuldre tilbyder læ og giver variation i landskabet. Langs bredden vokser rørskoven og pilekrattet, der binder jorden i åens brink.

Flodskoven

I den genoprettede Gudenådal løber åen igennem et område med skov. Enkelte elletræer er gået ud og udgør nu et lokalt hotspot for insekter, svampe og flere mosarter. Odderen er på jagt efter en fisk. Stenene i vandet giver skjul til fisken og en træstamme i vandet udgør udkigspost for isfuglen. En far går tur med sin søn på Gudenåstien. Køer og heste græsser i skoven og på engen hvor de holder vegetationen i hævd. Længere fremme findes en hyggelig teltplads. Træerne dypper sine rødder i vandet, spejlingen blander sig med lys og skygger. Lyden af vand, fugle og lyden af legende børn blander sig. Her summer af liv og flodskoven opleves som næsten eventyrlig.

En flodskov i en estisk ådal. Foto: Søren Brandt

Flodskoven er af nogen bedre kendt som aske- eller sump. Flodskoven og engene omkring den, bliver jævnligt påvirket af oversvømmelse og det skaber et evigt skiftende miljø. Oversvømmelserne tilfører næring, så planterne vokser tæt, frodigt og mangfoldigt. Fiskene gyder i det strømfyldte vand, fuglene yngler i krattene og luften summer af liv fra insekterne.

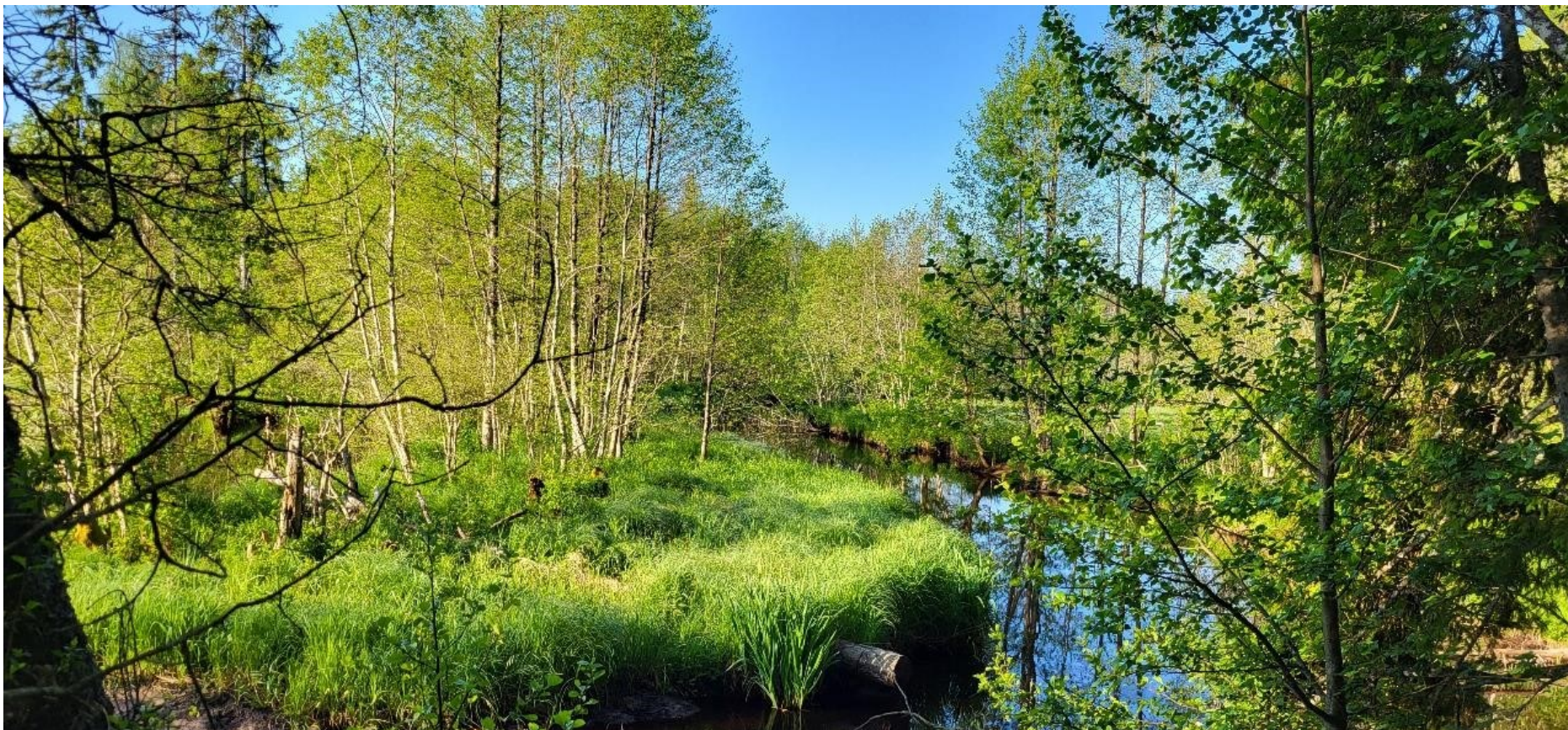
Brinkerne står stærke og træernes rødder beskytter vandløbet mod erosion, renser vandet og fungerer som en naturlig buffer. Samtidig hjælper skyggen fra træerne med at holde temperaturen i vandet nede. I området yngler rørhøgen i beplantningen godt skjult for ræven.

Naturtypen bidrager med sin overgang mellem land og vand med noget helt særligt. Gudenåkomiteen ser et stort potentiale for flere flodskove langs med Gudenåen.

Skovbækken

Engang var her en skrånende mark. Nu er markdriften indstillet, drænene brudt og vandet flyttet op i terræn. Vandet løber over sten, rødder og sand, hvilket skaber små strømhvirvler, vandfald og stille partier. Det deler sig naturligt efter landskabets former og længere nede løber det rent, køligt og iltrigt i Gudenåens hovedløb. Træerne har fået fat og har nogen steder vokset sig store, andre steder findes lysninger. Den lokale SFO har sendt elever ud på ekskursion. Gudenåstien forbinder oplandet med Gudenåens hovedforløb.

En bæk løber gennem skoven i en estisk ådal.

Foto: Søren Brandt.

I takt med at ådalen genoprettes vil der opstå flere områder med mindre skovbække. Skovbækken ligger højere i landskabet og påvirkes i mindre grad af oversvømmelser. Vandet holder sig for det meste i vandløbet, og oversvømmelser er typisk kun lokale og kortvarige. Skovebækken er et relativt smalt strømmende vandløb, der løber imellem landskabets træer. Grusbanker fungerer som stryg for gydende fisk og fordybninger udgør mere rolige partier.

Skovbækken tilbyder et levested til de mere skyggeelskende arter langs brinkerne og i vandet finder man insekter, smådyr og fisk der trives med koldt iltrigt vand. I det kolde vand nedbryder svampe og mikroorganismer blade og kviste fra skovens træer, og frigør naturlige nærrigsstoffer så de er tilgængelige for planter og andre organismer længere nede i åen.

Randers Fjord

Visualisering af fremtidens fjordlandskab ved genopretning af strandenge ved Støvringgaard.

Materialet er udarbejdet af Lab-Land på baggrund af dronofotos taget af Esben Tarpgaard.

Gudenåkomitéen lægger stor vægt på, at Randers Fjord, som Gudenåens delta, er en naturlig del af Gudenåplanen. Planen repræsenterer hele systemet fra kilde til Kattegat.

Vi arbejder med et helt system og den samlede fortælling er hele rygraden i Gudenåplanen.

Illustrationerne viser hvordan fremtidens fjordlandskab kan komme til at se ud hvis vandet sættes frit i områderne.

Randers Fjord

I den ydre del af Randers Fjord er der stort potentiale for at genskabe strandenge. Strandengene er en sårbar naturtype, fordi de udsættes for det såkaldte *coastal squeeze* – en situation, hvor naturen presses fra to sider: stigende havniveauer udefra og menneskeskabte barrierer som diger indefra.

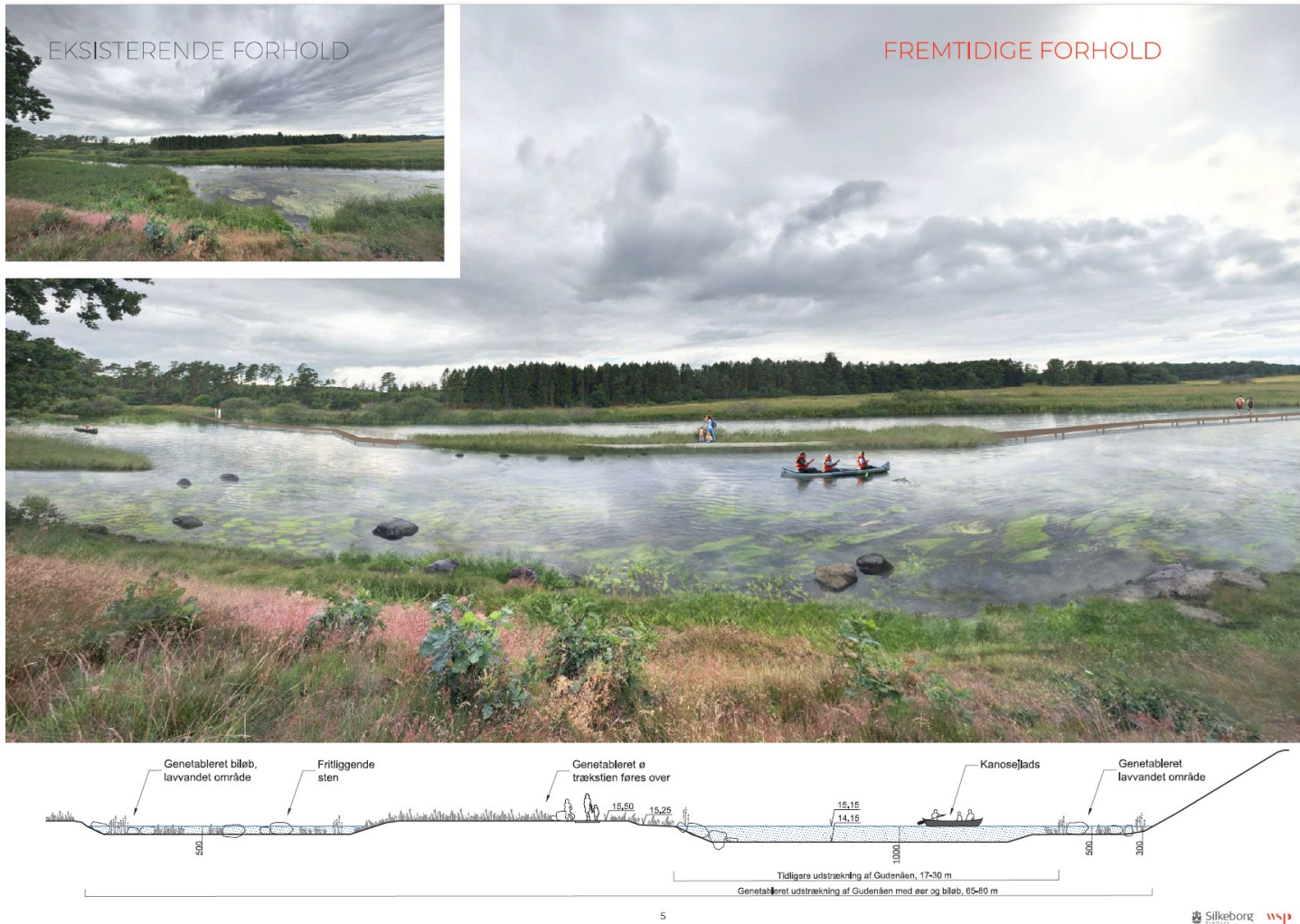
Hvis der er opbakning til at ændre arealanvendelsen i området vil det kunne understøtte alle fire strategiske indsatsområder i Gudenåplanen: klimarobusthed, mere og bedre natur, et styrket friluftsliv og rent vandmiljø.

Visualisering af fremtidens fjordlandskab ved genopretning af strandenge ved Tørslev Raa-by

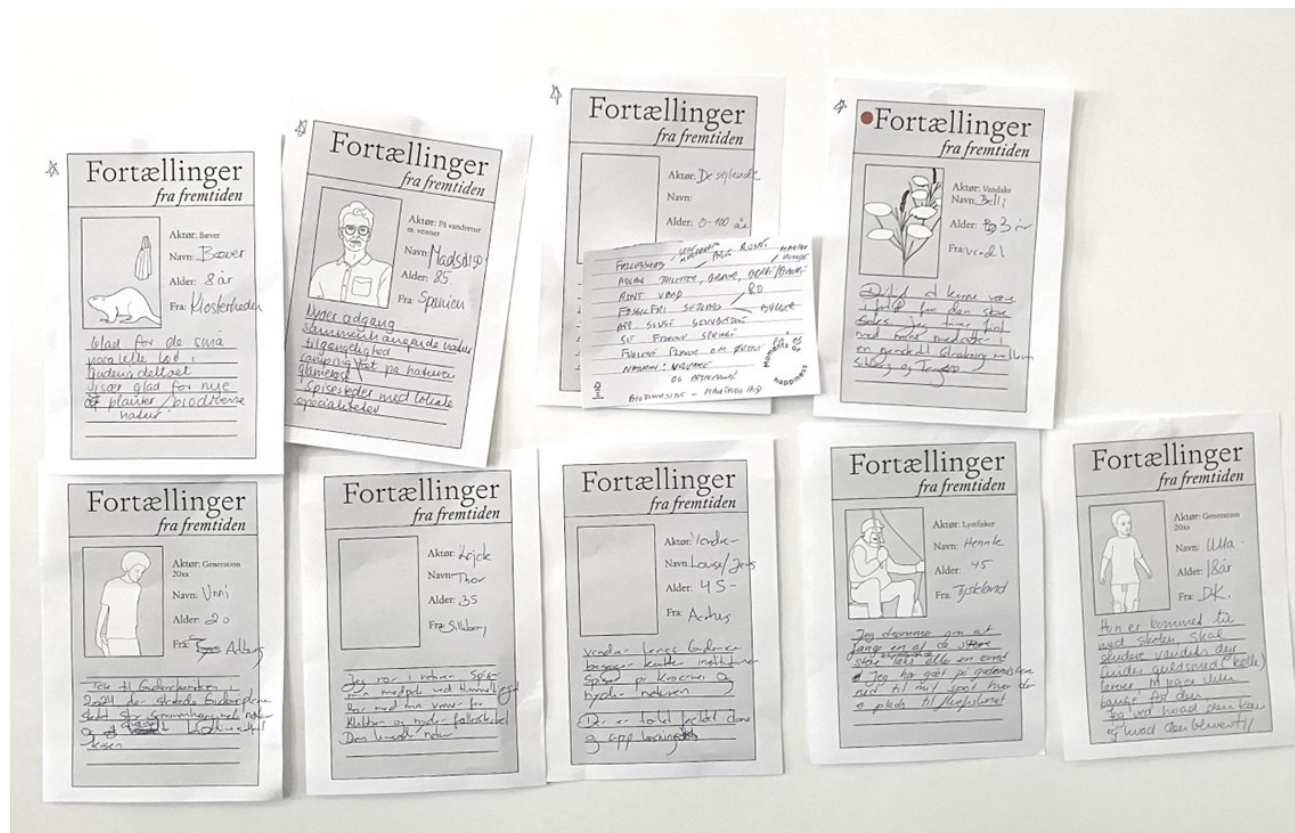
Materialet er udarbejdet af LabLand på baggrund af dronofotos taget af Esben Tarpgaard.

I fremtidens Gudenådal får vandet plads til at flyde mere frit i landskabet. Ådalsprojektet i Silkeborg viser med illustrationen her et eksempel på, hvordan åen kan genskabes i sit naturlige løb: vandet slynger sig, små øer opstår midt i strømmen, og store sten giver skjul til fisk. Langs Gudenåstien kan besøgende opleve ådalen tæt på via boardwalks, mens de sejlene får en rig naturoplevelse på vandet med udsyn til en levende og mangfoldig ådal. Med genopretning af Gudenådalen vil vi se en bredere klimarobust å med stor mangfoldighed.

Åens mange aktører

I arbejdet med planene har Gudenåkomitéen taget de første skridt ind de forskellige aktørers perspektiver. Hvilke aktører åbner en genopretning af ådalen op for? Det har været vigtigt for komitéen at have et blik både for de aktører, der findes i området nu—men i høj grad også de aktører som vil være at finde i aktørlandskabet som en del af landskabstransformationen. Det gælder sig både dem med og uden egen stemme.

Gudenåkomitéen har haft en stor opmærksomhed på de rekreative perspektiver på land og på vand i arbejdet med Gudenåplanen, og ønsker at styrke Gudenåens samlede brand i et partnerskab med Gudenåsamarbejdet.

Indspark til det videre arbejde fra Gudenåplanens følgegruppe

Der er etableret en følgegruppe til projektet bestående af en række eksperter. Gruppen har givet input til mål og delmål. Der er stor opbakning til arbejdet med planen blandt gruppens medlemmer. På deres seneste møde fik følgegruppen lejlighed til at give den siddende som kommende komite et par råd med på vejen:

"Lad Gudenåplanen være prototypen for hvordan man bør gribe tingene an"

"Drop kommunegrænserne i planen. Udøv princippet om én geografi og forvalt systemet i sin helhed"

"Lav et 5.000 ha stort naturprojekt og meld det ind som signaturprojekt i Treparten"

"Tag ikke gassen af! Bevar de høje ambitioner på Gudenåens vegne"

"Luk aktørerne og borgerne ind i processen"

"Skab adgang til arealerne—magien sker ikke af sig selv!"

"Skab adgang til arealerne—det er her nøglen ligger"

"Etabler et nyt jordfordelingskontor"

"Tag stilling til Tange Sø"

Gudenåkomitéens anbefalinger til en ny komite om Gudenåplanen

På baggrund af en aktiv og spændende funktionsperiode anbefaler vi en ny komite at:

- Vise vejen for medlemskommunerne i jeres arbejde. Lad Gudenåplanen få fodfæste i alle byråd og relevante fagudvalg.
- Løfte Gudenåplanen i fællesskab. At arbejde sammen på tværs af medlemskommunerne er ikke kun et ideal, det er en nødvendighed for at skabe bæredygtige løsninger.
- Gøre samarbejdet i komiteen endnu stærkere gennem konkrete projekter med klare mål, og insistere på et stærkt vidensgrundlag for jeres beslutninger og prioriteter.
- Forsætte med at afsøge synergier mellem Gudenåplanen og andre indsatser, f.eks. Aftale om et Grønt Danmark.
- Afsøge mulighederne for nye former for partnerskaber, for eksempel med videns institutioner eller private aktører.
- Søge forståelse for hinandens respektive udfordringer og inspirer hinanden med gode løsninger.
- Styrke de kommunikative indsatser omkring Gudenåplanen. Vi skal turde at formidle nye fortællinger og bygge et narrativ om fremtidens ådal. Status-quo skaber ikke den nødvendige landskabstransformation.

Afslutningsvist vil Gudenåkomitéen gerne rette en tak til de otte byråd, der har bakket op om vores rejse.

Til den nye komité: Pas godt på Gudenåplanen for os.

